

אגף תכנים, תוכניות,
הכשרה והשתלמויות

חירות מהי?

מטרה:

הכרת גישות שונות לערך החירות וברור משמעות הערך בחיי המשתתפים בדיון.

שלב א' - אישי

- נבקש מהמשתתפים לחפש הגדרה למושג "חירות" או שנחלק מבחר הגדרות למושג "חירות" (נספח מס' 1).
- נבקש מכל משתתף להגדיר לעצמו - באמצעות סמל, ציור או הגדרה מילולית, מהי חירות עבורו.
- נבקש מהמשתתפים להציג בסבב את הגדרותיהם למושג החירות.

שלב ב' - קבוצתי

נחלק לכל קבוצה קטעים בנושא חירות (נספח מס' 2)
נענה על השאלות הבאות מכרטיס המשימה:

כרטיס משימה קבוצתי

1. בחרו 2-3 קטעים. מהי חירות על פי כל אחד מהקטעים שבחרתם?
2. למה חג הפסח הוא חג החירות?
3. לאיזה סוג של חירות יצאו בני ישראל ממצרים לדעתכם? נמקו.
4. יש המבחינים בין עבדות גופנית לעבדות רוחנית (שבה האדם משועבד נפשית וחופש הבחירה שלו נתון לאחר), מה דעתכם? תנו דוגמאות.
5. האם לדעתכם לאורך ההיסטוריה שמר עם ישראל על חירותו הרוחנית? תנו דוגמאות
6. איך באה החירות לידי ביטוי בחיי היום יום שלכם?

שלב ג' – במליאה

נציג מכל קבוצה יתאר במליאה את עקרי הדברים שנידונו בקבוצתו.

שאלות לדיון

- עם איזה הוגה דעות אתם מזדהים? נמקו.
- כיצד בא לידי ביטוי נושא החירות/החופש בחיי היום יום? במישור האישי? במישור הקהילתי? במישור הלאומי-תרבותי?
- לדעתכם, מה יכול לתרום לחיזוק תחושת החירות האישית והלאומית?

נספח מס' 1: מבחר הגדרות לחירות

- קראו את ההגדרות הבאות ובחרו מתוכן שתי הגדרות, הקרובות לעמדתכם.
- **כל אדם חופשי** להתנהג כרצונו, כל זמן שאינו מפריע לאחרים לנהוג כרצונם.
- **חירות אמיתית** - היא יכולתו של האדם להינתק מהכבלים של השכל, ההיגיון והתבונה ולעשות את מה שהוא חפץ.
- **חירות אמיתית** - היא היכולת להאמין במה שאני חפץ, בלי להיות מוגבל על ידי אחרים.
- **חירות אמיתית** - הנה היכולת לשלוט ביצרים ובתאוות.
- **חירות אמיתית** - היא חיים בחברה, שבה אפשר למצוא עבודה בלי למכור את המצפון, בלי לוותר על זכות המחשבה, בלי להיות שקרן.
- **חירות אמיתית** - היא היכולת לדעת ולהכיר הכל, לקבל על הכל תשובות.
- **חירות אמיתית** - נתונה רק לאנשים המאמינים בחירותם. אדם המאמין בחירותו הוא אכן חופשי, אין צורך בהוכחות לחופש זה.
- **חירות אמיתית** - נתונה רק לאנשים המאמינים ברעיון כלשהו ופועלים להגשמתו. אנשים כאלה אינם מוגבלים בכלל על ידי נסיבות חיצוניות.
- **חירות אמיתית** - פירושה היכולת למרוד. מרד במוסכמות, מרד במגבלות האישיות והסביבתיות.
- **חירות אמיתית** - היא היכולת לעבור ממקום למקום, להחליף חברה, להסתובב בעולם להיות "פרפר". לא לקחת אחריות ולהיות "חופשי ומאושר".
- המושג "חירות אמיתית" הוא אשליה. חירות אינה דבר בר השגה. תמיד יהיו בני האדם מוגבלים.
- חירות אמיתית בעיני היא:

נספח מס' 2: קטעים בנושא החירות

לפניכם מבחר מקורות העוסקים בנושא החירות. עיינו במקורות ומלאו את המטלה הקבוצתית.

אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טיפשי אומות העולם ורוב גולמי בני ישראל - שהקב"ה גוזר על האדם מתחילת ברייתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן! אלא כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבנו, או רשע כירבעם, או חכם - או סכל, או רחמן - או אכזרי, או כילי (=קמצן) - או שוע (=אציל נדיב) וכן שאר כל הדעות, ואין לו מי שיכפהו (=שיכריח אותו), ולא גוזר עליו, ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים - אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזו דרך שירצה. הוא שירמיהו אמר: 'מפי עליון לא תצא הרעות והטוב' (איכה ג' לח'). כלומר, אין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע. וכיוון שכן הוא - נמצא זה החוטא - הוא (ש)הפסיד את עצמו. ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה.

(הרמב"ם, הלכות תשובה, פרק ה', הלכות א'-ב')

אבל נדע בלא ספק, שמעשה האדם ביד האדם, ואין הקדוש ברוך הוא מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך... ומפני זה נאמר בנבואה, שדנים את האדם על מעשיו כפי מעשיו: אם טוב ואם רע!
(רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ה', הלכה ה')

מה אפוא מובן החופש בשביל האדם המודרני? הוא השתחרר מהכבלים החיצוניים שהיו יכולים למונעו מלעשות ומלחשוב כפי שמצא לנכון. יכול היה להיות בעל - בחירה אילו היה יודע את שהוא עצמו רוצה, חושב ומרגיש. אבל אין הוא יודע. הוא מצייט לסמכויות עלומות שם ומסגל לו "אני" שאינו שלו. ככול שהוא מוסיף ועושה זאת, הוא מרגיש עצמו חלש יותר ובאותה מידה אנוס יותר ללכת בתלם... המבחן הבסיסי של החירות איננו במה שאנו חופשיים לעשות אלא במה שאנו חופשיים לא לעשות

(אריך פרום, מנוס מחופש)

על פי המדרש מילקוט שמעוני שמרו בני ישראל במצרים על חירותם הרוחנית:

"בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל (ממצרים) שלא שינו את שמם, ולא שינוי לשונם, ולא גילו מסתורין שלהם (סודות שלהם) ולא ביטלו את המילה"

כן, כל אדם יש לו בחירה. היינו, בנקודת פגישת האמת שלו עם האמת המדומה, תולדת השקר. אבל רוב מעשיו הם במקום שאין האמת והשקר נפגשים שם כלל. כי יש הרבה מן האמת שהאדם מחונך לעשותו, ולא יעלה על דעתו כלל לעשות ההפך, וכן הרבה אשר יעשה מן הרע והשקר, שלא יבחין כלל שאין ראוי לעשותו. אין הבחירה שייכת אלא בנקודה שבין צבאו של היצר הטוב לצבאו של היצר הרע.

הרבה נכשלים תמיד ב"לשון הרע", מפני שהורגלו בו, ולא יעלה על דעתם כלל כי רע הוא. ואותם אנשים עצמם - לא יבוא לפניהם יצר הרע להציע להם מחשבת חילול שבת, ביטול תפילה, וציצית ותפילין וכדומה. והינו (כך) משום שבשבת ותפילין וציצית, נתחנכו והורגלו כל כך עד שאין כניסה שם ליצר הרע.

(הרב אליהו דסלר, מכתב מאליהו)

עבדי הזמן עבדי עבדים הם. עבד ה' הוא לבדו חופשי

יהודה הלוי (ריה"ל)

"אתה השופט חושב שהנך חופשי! אתה חושב כך כיוון שלאחר שיגמר המשפט תלך לביתך ואילו אני אהיה משועבד, כיון שאלך לכלא לזמן רב. אך דע לך שמבין שנינו, אני הוא בן החורין האמתי! אמנם גופי יהיה משועבד, אבל רוחי, היא תישאר חופשית. כיוון שארגיש שלא נכנעתי לגזרותיכם ונשארתי נאמן לאמונתי.
אך לך השופט, קבעו מראש מה לומר! גופך אומנם משוחרר. אבל אינך חופשי להכריע לפי אמונתך. רוחך משועבדת וזה חמור פי כמה וכמה..."

(ציטוט מתוך דבריו של נתן שרנסקי לשופט, לאחר שנגזר דינו להישלח לסיביר)

"...ההבדל שבין העבד ובן החורין, איננו רק הבדל מעמדי, מה שבמקרה זה הוא משועבד לאחר, וזה הוא בלתי משועבד. אנו יכולים למצוא עבד משכיל שרוחו הוא מלא חירות, ולהפך, בן חורין שרוחו היא רוח של עבד... החירות היא הנאמנות אל העצמיות, לתכונה הפנימית, לתכונה הנפשית של צלם אלוקים אשר בקרבו, ובחופש זה אפשר להרגיש את החיים בתור חיים מגמתיים שווים את ערכם. מה שאין כן בבעל הרוח של עבדות, שלעולם אין תוכן חייו והרגשתו – פנימיים ועצמיים, אלא במה שהוא טוב ויפה אצל האחר."

(הרב קוק, מאמרי הראי"ה עמ' 158)